

Environmentálna politika škôl a výchovných zariadení v Slovenskej republike

S riešením environmentálnych problémov ľudstva je to ako s procesom prípravy polievky. Každá ingrediencia, každý komponent, fáza či štádium je rovnako významné. Každý článok spoločnosti, každý človek hrá dôležitú úlohu. Ak vynecháme napríklad soľ, síce polievku dokončíme, no očakávaný výsledok, jej vynikajúca chuť, sa nedostaví. Ak do procesu starostlivosti o životné prostredie nepridáme oblasť výchovy a vzdelávania, uvaríme spoločnosť bez environmentálne uvedomelých ľudí a Zem vo svojej vlastnej šťave. Zostane nám konštatovať: Nuž, čo sme si navarili, to si aj zjedzme!

Ako východisko pre činnosť treba mať na pamäti, že mládež tvorí takmer 30 % svetovej populácie a deti zdedia zodpovednosť za starostlivosť o našu Zem (Agenda 21).

Význam environmentálnej politiky v súčasnej spoločnosti čeliacej environmentálnym problémom je nesporný. Rovnako, ako je dôležité postavenie škôl a výchovno-vzdelávacích inštitúcií, ktoré majú potenciál ľudí meniť, formovať a získavať ich pre spoločné ciele v starostlivosti o životné prostredie, a teda dokážu pretvárať našu spoločnú budúcnosť. Napĺňanie týchto nie malých a nie ľahkých cieľov je možné len komplexným environmentálnym vplyvom školského prostredia na žiaka. Toto úsilie si vyžaduje zapojenie všetkých oblastí a subjektov školy do procesu kvalitatívnych zmien vo výchovno-vzdelávacom procese, v riadení, filozofii, hospodárení a činnosti školy. Predpokladá uplatňovanie základných princípov, zásad a cieľov environmentálnej politiky.

Hoci medzinárodné aj vnútroštátne prostredie naznačuje nové požiadavky na výchovno-vzdelávací systém vo vzťahu k environmentu, chýba záväzný materiál, koncepcia, ktorá by ich systematicky zjednocovala a súhrnne prezentovala. Možné riešenie v tomto smere predstavuje implementácia environmentálnej politiky do školskej praxe.

Environmentálna politika je definovaná ako „konceptné riešenie environmentálnych problémov vo vymedzenom priestore (v podniku, obci, kraji, štáte) v určitom čase, pričom sa člení na sektory“ (Klinda). Jej princípy a ciele boli jasne formulované a rozpracované v strategických dokumentoch medzinárodnej environmentálnej politiky. Slovensko sa k nim prihlásilo

a aplikovalo ich do štátnej environmentálnej politiky. Jej orientácia, zásady a priority majú byť pilierom pre tvorbu jednotlivých odvetvových politík, stratégií a koncepcií.

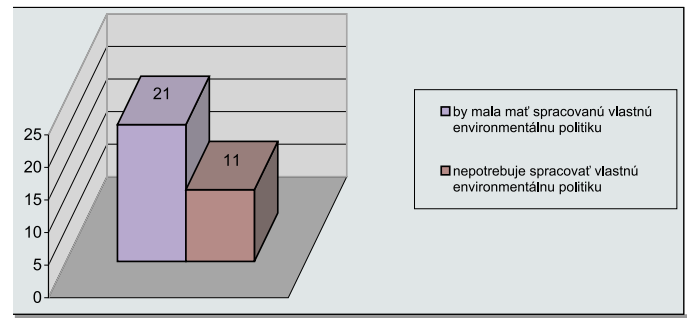
Premietnutie definícií environmentálnej politiky do podmienok výchovy a vzdelávania viedlo k vymedzeniu pojmu **školská environmentálna politika**. Predstavuje konceptné riešenie environmentálnych problémov v prostredí školy alebo výchovného zariadenia v určitom čase, pričom sa môže členiť na sektory, oblasti. Je zameraná na ochranu a tvorbu životného prostredia a na trvalo udržateľný rozvoj (TUR). Predstavuje činnosť jednotlivcov alebo skupín, žiakov a zamestnancov školy, zameranú na presadzovanie environmentálnych cieľov v škole alebo výchovnom zariadení a v ich širšom prostredí. Uplatňuje celostné chápanie a vnímanie riešenia environmentálnych problémov. Do procesu TUR zapája a integruje všetky oblasti činnosti školy, nielen obsahy vzdelávania a samotný výchovno-vzdelávací proces. Vyznačuje sa atribútmi, ako sú komplexnosť, dynamika, koncepcnosť, koordinácia, harmonizácia, kooperácia, nezávadnosť a vhodnosť, uvedomelosť, zodpovednosť a hlavne trvalá udržateľnosť.

Skúmanie problematiky školskej environmentálnej politiky sa uskutočnilo v dvoch rovinách: empirickej a teoretickej. Realizovaný prieskum sledoval pripravenosť škôl a výchovných zariadení na plnenie a uplatňovanie environmentálnej politiky. Teoretická analýza dokumentov štátnej environmentálnej politiky viedla k formulovaniu stratégie; orientácie, zásad, priorít a cieľov, na ktoré by sa školy a výchovné zariadenia mali zamerať.

Prieskum pripravenosti škôl a vybraných zariadení na uplatňovanie environmentálnej politiky v praxi

Problematika školskej environmentálnej politiky nebola zatiaľ rozpracovaná, a teda nemohla byť komplexne uplatňovaná jednotlivými výchovno-vzdelávacími inštitúciami. Tieto však mohli a môžu uplatňovať jej čiastkové ciele a úlohy, a teda vytvárať podmienky pre jej

Myslím si, že škola by mala/nemala mať vlastnú environmentálnu politiku

66 % z oslovených riaditeľov si myslí, že ich škola, zariadenie by malo mať spracovanú vlastnú environmentálnu politiku, pričom 34 % ju nepovažuje za potrebnú. Jeden respondent neuviedol žiadnu odpoveď.

v meste Banská Bystrica sú pripravené na uplatňovanie a realizáciu školskej environmentálnej politiky. Svedčí o tom vysoký záujem, názory a postoje riaditeľov k problematike všeobecne. Rovnako aj množstvo činností a aktivít škôl, ktoré v sebe integrujú niektoré princípy a prvky environmentálnej politiky. Nezaujím, slabá vôľa a kvalifikovanosť personálu nepredstavujú výraznú prekážku.

Závažné nedostatky sa ukazujú v slabej informovanosti. Riaditelia škôl a vybraných zariadení nie sú dostatočne informovaní o tom, čo obsahuje a zahŕňa pojem environmentálna politika. Prieskum poukázal na zamieňanie si environmentálnej politiky s environmentálnou výchovou. Za jeden z hlavných brzdiacich momentov riaditeľa označili nízku motivovanosť nadriadenými orgánmi, najmä finančnú, slabé možnosti ocenenia aktívnych pedagógov a absenciu informačných

„Vlády jednotlivých krajín by sa mali snažiť aktualizovať alebo pripraviť nové stratégie, zamerané na integrovacie problémov životného prostredia a rozvoja do vzdelávania na všetkých úrovniach, čo si vyžaduje spoluprácu so všetkými sektormi spoločnosti.“

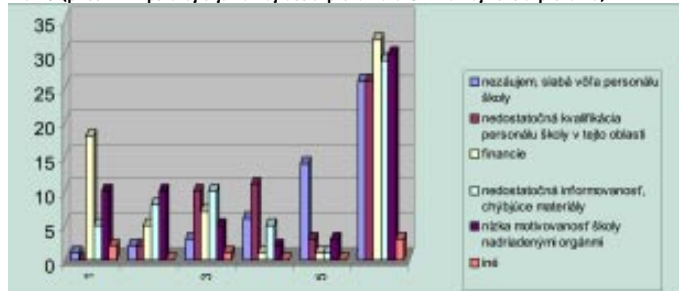
(Agenda 21, kapitola 36 - Podpora vzdelávania, osveety a odbornej prípravy pre jednotlivé krajiny)

a metodických materiálov. Z tohto vyplýva nutnosť zamerať sa na odstraňovanie zistených nedostatkov v príprave škôl a vybraných zariadení na uplatňovanie školskej environmentálnej politiky.

Návrh stratégie environmentálnej politiky škôl a výchovných zariadení

Predkladaný model odráža súčasné požiadavky environmentu na školské prostredie, navrhuje konceptný prístup pri riešení jeho problémov. Navrhuje základnú orientáciu (smerovanie), zásady, priority a ciele environmentálnej politiky vo výchovno-vzdelávacom prostredí. Vychádza z celosvetovej snahy o implementáciu environmentálnej politiky do všetkých oblastí spoločnosti a do jednotlivých rezortných politík, rezort školstva nevynímajúc. Je výsledkom analýzy strategických dokumentov medzinárodnej a štátnej environmentálnej politiky (Agendy 21, Stratégie, zásad a priorít štátnej environmentálnej politiky, Národnej stratégie trvalo udržateľného rozvoja Slovenskej republiky), ich komparácie a syntézy prvkov výchovy a vzdelávania v nich obsiahnutých.

K nasledujúcim prekážkam implementácie environmentálnej politiky vo vašej škole pripíšte číslo 1 až 5 (pričom 1= považujte ju za najväčšiu prekážku a 5 = za najmenšiu prekážku)

Respondenti sa najčastejšie vyjadrili k položke „financie“ a naopak najmenej k odpovedi „iné“. Za najväčšiu prekážku implementácie environmentálnej politiky do praxe škôl a vybraných zariadení označili financie a nízku motivovanosť nadriadenými orgánmi. Nezáujem a slabú vôľu personálu vidia ako najmenšiu prekážku.

celkovú implementáciu. Cieľom prieskumu bolo zistiť úroveň pripravenosti, možnosti a prekážky uplatňovania školskej environmentálnej politiky v praxi. Prieskum sa uskutočnil v školách a vo vybraných zariadeniach mesta Banská Bystrica v novembri 2003. Do prieskumu sa zapojilo 12 základných škôl, 19 stredných škôl, metodické centrum a 2 centrá voľného času, spolu 33 zariadení.

Výsledky prieskumu a odporúčania pre prax
Školy a vybrané zariadenia

Orientácia školskej environmentálnej politiky

Základnou orientáciou školskej environmentálnej politiky by malo byť dlhodobé, cieľavedomé a komplexné smerovanie k formovaniu škôl a výchovných zariadení založených na princípoch TUR a na ich praktickom uplatňovaní. K dosiahnutiu tejto orientácie je potrebné vo všetkých oblastiach činnosti školy alebo výchovného zariadenia vychádzať zo zásad školskej environmentálnej politiky a orientovať sa na jej priority.

10 zásad školskej environmentálnej politiky

1) Podmienka trvalo udržateľnej spoločnosti a života

Škola je ako trvalka - každý školský rok, vždy znovu, formuje, modeluje, ovplyvňuje, rozvíja, vychováva, vzdeláva. Polievajte ju tak, aby nebola iba trvalá a neoblúbená ako burina, ale aj TRVALO UDRŽATEĽNÁ a dôležitá ako príroda.

2) Komplexnosť a prierezový charakter

Aby školská environmentálna politika bola efektívna pri dosahovaní TUR, zlepšovaní životného prostredia a vychovávaní environmentálne uvedomelých členov spoločnosti musí byť KOMPLEXNÁ.

3) Preventívna funkcia

Výchova a vzdelávanie je PREVENCIU pred chorobou poškodzovania životného prostredia, LIEKOM na odstraňovanie „environmentálneho nevedomia“ a NÁSTROJOM na dosiahnutie odolnosti a zdravia.

4) Nositeľia zodpovednosti

Škola nesie vlastnú zodpovednosť za stav životného prostredia i spoločnosti. Výchovou každého jednotlivca môže tento stav smerom k budúcnosti upraviť a zmeniť. V postoji súčasnej spoločnosti k otázkam a k stavu životného prostredia sa odráža to, akú zodpovednosť za životné prostredie si škola uvedomovala a či ju aj uplatňovala vo výchovno-vzdelávacom procese. Budúci postoj spoločnosti k tejto problematike bude potom ODRAZOM MIERY VLASTNEJ ZODPOVEDNOSTI, ktorú na seba v súčasnosti škola preberá a uskutočňuje pri výchove.

5) Rozvoj ľudských zdrojov

ZDRAVÍ jedinci (zdravé telo, zdravá myseľ, zdravé správanie) môžu vyrastať jedine v zdravom prostredí.

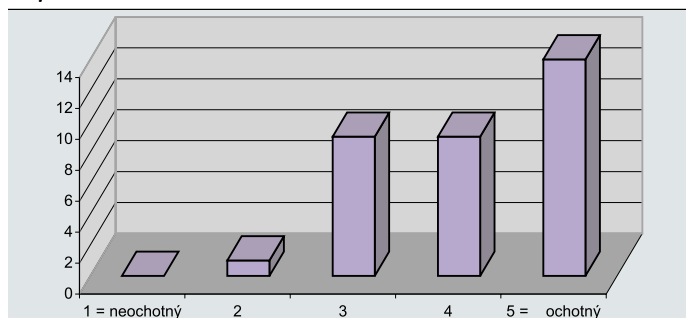
6) Centrum regionálnej, kultúrnej a národnej identity

V podmienkach integrácie a globalizácie nesmie zabúdať na rodné hniezdo, jeho kvality, hodnoty, tradície a potenciál. A tiež na zdravé sebedomie a hrdosť.

7) Rovnosť práv a úcta k životu

Len v prostredí tolerancie a porozumenia rastie úcta k životu, uplatňujú sa ľudské práva a práva VŠETKÝCH ŽIVÝCH BYTOSTÍ.

Na číselnej stupnici vyjadrite svoju ochotu a záujem na uplatnení environmentálnej politiky vo vašej škole:

Ani jeden riaditeľ nezastáva krajne záporný postoj. Naopak 97 % riaditeľov zakružkovalo hodnotu 3 a vyššie, pričom 43 % z nich najvyššiu hodnotu 5 a vyjadrili tak svoju bezvýhradnú ochotu.

8) Kooperácia nie izolácia

NEZATVÁRAJTE školu pred potrebami spoločnosti, regiónu alebo národa, pred riešením kľúčových problémov životného prostredia, pred spoluprácou a participáciou.

9) Ekonomické problémy = environmentálne problémy

Dve slová, minimalizácia a efektivita, plus niekoľko úsporných opatrení môže naplniť kasu UŠETRENÝMI finančnými prostriedkami.

10) Sociálne, eticky a environmentálne priaznivé riadenie

Čo by bola environmentálna politika bez riadenia, čo riadenie BEZ RIADITEĽOVEJ PODPORY?

10 priorit školskej environmentálnej politiky

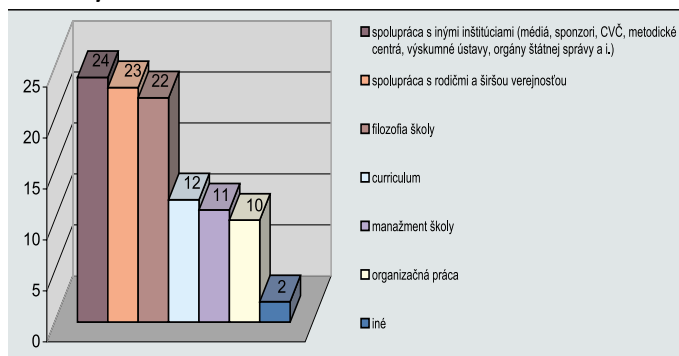
- 1) Rozvinutá demokratická škola
- 2) Moderná škola a systém riadenia
- 3) Kvalitná škola
- 4) Uvedomelá škola
- 5) Sociálna škola
- 6) Zdravá škola
- 7) Škola - činný element
- 8) Regionálna škola
- 9) Trvalo udržateľná škola
- 10) EKO škola

Vláda Slovenskej republiky uznesením č. 978/2001 schválila návrh Národnej stratégie trvalo udržateľného rozvoja a uložila jednotlivým ministrom rozpracovať zámery, priority a ciele tohto programu do konkrétnych stratégií, rozvojových dokumentov a programov nimi riadených rezortov.

Ciele školskej environmentálnej politiky

- Účasť na posilnení medzinárodného postavenia a kreditu SR,
- Využívanie pozitívnych trendov vo výchove a vzdelávaní,
- Rozvoj demokracie a eliminácia rizík globalizácie,
- Zlepšenie fungovania škôl a výchovných zariadení,
- Vybudovanie modernej, kvalitnej školy a systému riadenia,
- Vytvorenie uceleného školského i mimoškolského systému environmentálnej výchovy a vzdelávania a environmentálnej propagandy,
- Splynutie ekonomických, environmentálnych a sociálnych záujmov školy,
- Vytvorenie rudiaciach bariér a systémov školy, ktoré budú pôsobiť preventívne a nepripustia činnosti ohrozujúce životné prostredie,
- Široké uplatnenie filozofie TUR a zásad školskej environmentálnej politiky vo všetkých oblastiach činnosti školy,
- Rozvoj, posilňovanie a podpora kultúry, kultúrno-historického, právneho, regionálneho a národného povedomia v škole,

Implementáciu školskej environmentálnej politiky si viem predstaviť v nasledujúcich úrovniach činnosti školy:

Spoluprácu s rôznymi inštitúciami, rodičmi, širšou verejnosťou a filozofiu školy považujú oslovení riaditelia za oblasti činnosti, do ktorých by environmentálna politika mala byť prednostne zavedená. Na danú otázku mohli respondenti reagovať zaškrtnutím viacerých odpovedí. Z celkového počtu 104 reakcií, najviac (24), patrilo spolupráci s rôznymi inštitúciami.

- Zmena hodnotových orientácií subjektov školy (žiaci, pedagógov a ďalších zamestnancov školy) pôsobením výchovy a osvetly,
- Zabezpečenie sústavnej informovanosti subjektov školy o stave regionálneho životného prostredia a jeho dopade na zdravie,
- Zlepšenie kvality školského prostredia, zdravotného stavu subjektov školy a zdravotnej starostlivosti, účasť na skvalitňovaní životného štýlu v súlade s filozofiou TUR,
- Eliminácia výskytu sociálno-patologických javov v škole a podpora sociálne ohrozených skupín,
- Zmierenie sociálnych rozdielov v škole a zlepšenie postavenia rómskej mládeže,
- Prepájanie s trhom práce a účasť škôl na znižovaní nezamestnanosti,
- Vyššia účasť škôl na rozvoji spoločnosti a regiónu,
- Spolupráca škôl, výchovných a kultúrnych zariadení, masmédií, združení občanov pri zvyšovaní environmentálnej uvedomelosti a informovanosti obyvateľstva v otázkach životného prostredia a TUR,
- Zníženie podielu využívania neobnoviteľných prírodných zdrojov školou a environmentálneho zaťaženia prostredia školy,
- Účasť na zlepšení kvality životného prostredia v regióne; starostlivosť o prírodu a krajinu v prostredí školy.

Výhody uplatňovania environmentálnej politiky

- zlepšenie postavenia a imidžu školy, zvýšenie záujmu o školu,
- zvýšenie environmentálneho, regionálneho, národného, kultúrneho povedomia,
- zlepšenie životného prostredia školy a regiónu,
- úsporné opatrenia usporiada finančné prostriedky,
- skvalitnenie výchovno-vzdelávacieho procesu,
- efektivita výchovy a vzdelávania,
- ozdravenie prostredia a zlepšenie zdravotného stavu,
- zníženie kriminality,
- rozvoj medzinárodných vzťahov,
- skvalitnenie výkonu pedagogických pracovníkov,
- riešenie problémov spoločnosti, regiónu a ďalšie výhody.

(Poznámka: Článok prezentuje niektoré výsledky diplomovej práce Environmentálna politika škôl a výchovných zariadení obhájenej na Univerzite Mateja Belu, Fakulte prírodných vied v Banskej Bystrici v školskom roku 2003/2004.)

Mgr. Jana Šimonovičová